



Är allting till salu?



Miljöförbundet Jordens Vänner



Sid 4



Sid 9

UR INNEHÅLLET:

Hård kamp för vattnet, sid 3

Valvträsk en läxa för Sveaskog? sid 4

Allemansrätten som business, sid 5

Hälften av friskolorna aktiebolag, sid 6

Medborgare som kunder –
vem får Svarte Petter? sid 7

Biopirater tar patent på liv, sid 8

Swedish Meats öppnar
för GMO-foder, sid 9

Connex munkavle hotar miljön, sid 10

Allt krångligare att åka tåg, sid 11



Vill du också
göra något?
Se tips på
sista sidan.

BILD: EMIL SCHÖN

Dags att tänka gemensamt ...

Staten är inte alltid god. Miljörelsen har också ofta stått i främsta ledet när det gäller att kritisera SJ för sena tåg, Vattenfall för kärnkraftsavfall, Domänverket för kalhyggen eller kommunala avfallsbolag för sopförbränning. Somliga av oss såg också med viss förhoppning på avregleringen som släppte in nya aktörer som Tågkompaniet vid sidan av SJ, eller den fria elmarknaden som gjorde att vi kunde välja miljömärkt el. Vi tvingas nu konstatera att det var naivt. Visst fanns det guldkorn i avregleringsfloden, men det helt dominerande resultatet har varit negativt för miljö och rättvisa. Miljöförbundet Jordens Vänner (MJV) arbetar för miljö och solidaritet. Vi deltar i Gemensam Valfärd, det nätverk som bildats tillsammans med Attac, fackföreningar, Sjukvården inte till salu och många enskilda. Det gör vi för att vi anser att bolagiseringar, privatiseringar och kommersialisering är hot mot miljön – men också för att de ökar klyftorna och hotar demokratin – i Sverige och hela världen.

Med denna kampanjtidning vill vi bidra till att frågan om privatisering och avreglering lyfts fram i valrörelsen 2006. Ett mål är att stoppa den borgerliga alliansens planer på att sälja ut mer statlig verksamhet. I första vändan bolag som gruvprospekteringsbolaget SGAB, i nästa vända Vattenfall, SJ, SSAB och Sveaskog?

Men vi nöjer oss inte med det. Vi vill också ifrågasätta de bolagiseringar som redan är gjorda av den nuvarande regeringen och de avkastningskrav som ställs på bolag som SJ, Sveaskog och Vattenfall. Bolagiseringen försvårar insynen och vinstkraven hindrar miljö-satsningar – bolagen skall ju konkurrera med privata aktörer på samma villkor som dessa.

Det faktum att vi vill se fler verksamheter än idag under demokratisk kontroll betyder inte att vi tänker se mellan fingrarna på offentlig misskötsel. Vi tänker självklart fortsätta att kritisera den miljöförstörelse och den orättvisa som ibland skapas i offentlig sektor.

Offentligt gemensamt ägande är ingen garanti för att verksamheter sköts miljövänligt eller gynnar rättvisa. Men det är ofta en förutsättning för att de ska kunna göra det. Och det ger oss alla möjlighet att med demokratiska metoder verka för detsamma. Marknaden har visat sig bra på många saker, som att skapa tillväxt, underlätta handel och ibland generera lokal utveckling. Men marknaden kan inte ta några hänsyn till miljö eller rättvisa – den måste regleras. Det sker dels genom aktiva folkrörelser och medborgare som skapar opinion och gemensamma normer, dels genom demokratiska beslut som följer av opinionsbildningen.

Vi vill se en ökad demokratisering av stat och kommun, genom exempelvis rese-närstadsråd, lokal vetorätt mot miljöexploatering, offentlighet åt kommunala förslag i ett tidigare skede, byrådsråd, samråd med personal i offentlig sektor och så vidare. Vi värnar också om det gemensamma som inte rymms i det snäva begreppet offentlig sektor – till exempel allemansrätt, strandskydd, frihet att uttrycka sig på gator och torg, frihet att sprida idéer, fröer, kunskap, musik och kultur – muntligt, på nätet och i andra media. Vi har valt att kalla allt detta för allmänningar, ett ord som använt på detta sätt öppnar nya möjligheter till allianser. Vi menar att de som kämpar för sin vårdcentral i Göteborg har något gemensamt med skogskämparna i Valvträsk, med småbönderna i Sydafrika, med de fackligt anslutna på Connex tunnelbanetåg och med filbyttarna någonstans ute på nätet. Årminstone verkar alla dessa för gemensamma värden – mot snöd egoism och kortsiktiga vinstintressen. Välkommen att läsa tidningen. Om du tycker som oss – kontakta gärna MJV. Vi vill bli fler!

**ARBETSGRUPPEN MOT PRIVATISERING
MILJÖFÖRBUNDET JORDENS VÄNNER**



MJVs styrelse år 2004.

Tabloidtryck i Norden AB, 2006.
Miljöcertifierade enligt ISO 14001, cert. nr 1410718
Producerad av Miljöförbundet Jordens Vänner

Redaktion: MJVs arbetsgrupp mot privatisering
Layout : Karin Jacobson
Omslagsfoto: Fredrik Broman

Hård kamp för vattnet

År 1999 lovade Bolivias regering företaget Aguas del Tunari, dotterbolag till Bechtel, att de fick ta hand om staden Cochabambas vatten. Men efter generalstrejk och protestaktioner från hela världen bröts kontraktet till slut upp.

Efter årtal av påtryckningar från Världsbanken skulle Cochabambas vattenförsörjning avregleras. I kontraktet stod till och med att allt regnvatten som samlas in tillhör företaget. Följderna var kännbara för befolkningen. Enligt Jordens Vänner Bolivia höjdes priserna med i genomsnitt mellan 35 och 51 procent.

Efter några månader var det nog för Cochabambas invånare, och stora protester utbröt. Efter flera veckor av generalstrejk, repression och protester såg sig Bolivias rege-

ring tvungen att bryta kontraktet med Bechtel. Då stämde Bechtel den Bolivianska regeringen för 50 miljoner dollar, inför en tvistlösningskommitté från Världsbanken. Summan är liten för Bechtel, som bland annat fick ett mångmiljonkontrakt i Irak, men stor för ett land som Bolivia. Efter många protestaktioner världen över – allt från e-postaktioner till direkt action – har nu Bechtel kommit överens med Bolivia om att de slutar driva stämningen om landet betalar två bolivianos – ungefär två kronor.

Vatten man har råd med

Efter detta har en demokratisering av Cochabambas vattenförsörjning påbörjats, bland annat genom lokala vattenråd som har insyn i hur vattenförsörjningen styrs. Den förändringen har inte skett av sig själv utan har krävt ett stort engagemang från befolkning, miljöaktivister,

fackförbund och andra. Målet är nu att ha verksamhet som är transparent, effektiv, deltagande och som främjar social rättvisa – med vatten som befolkningen har råd med och till så många hushåll som möjligt.

Hur har det då varit i Sverige? Jo, även här har VA-anläggningar övergått till privata företag. Norrköping är ett sådant exempel, där företaget E.ON har fått kontraktet. Men även här blev det protester. Dessutom kom regeringen med ett lagförslag som förbjöd privat ägande av VA-anläggningar, och nu har Norrköpings kommun återköpt VA-anläggningen från E.ON. Aktivister jobbar även här med en demokratisering av vattenförsörjningen.

Samarbete hjälper

Världen över finns det många exempel på vattenprivatisering som inte har fungerat. Företag

har inte samma intressen som medborgarna, och får ibland en vinstgaranti på något så elementärt som vatten.

Men som tur är finns det även exempel på offentligt samarbete, så kallat public-public partnership, som fungerar. Där delar städer erfarenheter med varandra om hur man kan sköta vattenförsörjningen. Det är dessa samarbeten som borde vara ledande, istället för offentlig-privata samarbeten, som är ett kodord för utförsäljning till företag som Bechtel.

Det är tillräckligt svårt att få vattnet, en naturresurs som finns i mycket begränsad omfattning på många ställen i världen, att räcka till för alla. Att ge makten över vattenförsörjningen till privata företag är fel väg att gå för att lösa frågan.

ELLIE CIJVAT

Vägskäl för vattenförsörjningen

Mänskligheten står vid ett vägskäl, och för miljarder människor står en svår vattenbrist för dörren. Statistikerna är oroväckande, men teknologin och resurserna för att hantera denna kris finns.

En liten del av de miljarder dollar som regeringarna lägger på militärutgifter skulle göra det möjligt att uppfylla FN:s millenniemål om rent vatten och tillgång till avlopp. Investeringar i vatten, i motsats till i krig, skulle kunna spara ungefär 125 miljarder dollar per år i direkta sjukvårdskostnader och kostnader på grund av lägre ekonomisk produktivitet kopplat till vattenrelaterade sjukdomer.

Alla delar på vattnet

Tyvärr fokuserar regeringar inte på ökade investeringar i offentlig sektor. I internationella policys främjas ökade privata investeringar och management som lösning på problemen, då beslutsfattare på institutioner utsätts för hård lobbying av den privata sektorn. EU försöker till exempel att omdefiniera vatten inom Världshandelsorganisationen, WTO, så att det blir en tjänst som kan köpas och säljas. Internationella finansiella institutioner främjar vattenprivatisering genom att ställa det som krav för nya lån och skuldavskrivningar för länder.

Världen över pågår många gräsrotskampanjer mot vattenprivatisering. Council of Canadians, en organisation som är allierad till Friends of the Earth, har till exempel startat "Blue Planet", Det är en internationell kampanj för att skydda världens färskvatten från handel och privatisering.

Budskapet är att skydda vattnet som någonting gemensamt och att erkänna att vatten är en av de allmänna resurser som är för dyrbara för att överlåta till privat vinningslystnad och en ansiktslös global marknad.

En mänsklig rättighet

Vi borde lova oss själva och våra samhällen att sträva efter nya och bättre lösningar än de som hotar jorden och våra grundläggande mänskliga rättigheter.

Friends of the Earth International, FOEI, utmanar synen på vatten som handelsvara.



BILD: JOHAN SÄVSTRÖM/AFRIKAGRUPPERNA

LYCKA. På många platser i världen är det ont om vatten. Här en vattenpump i Mozambique.

Vatten är nödvändigt för livet och för den ekologiska balansen på vår planet. Tillgång till vatten är en mänsklig rättighet. Men privatisering hotar människors tillgång till vatten.

Friends of the Earth godtar inte att rätten till denna resurs, så grundläggande för livet, tas bort från människorna.

Bara genom att erkänna vatten som en mänsklig rättighet kan vi få en rättvis vattenfördelning.

ÖVERSÄTTNING: ELLIE CIJVAT

(FOEI, "Privatization – nature for sale", Link January 2005)

LÄSTIPS:

"Hallå!" – tidningen från Nätverket

för Gemensam Valfärd (www.gemensamvalfard.se)

"Vatten – rättighet eller handelsvara?",

Ann-Christin Sjölander Holland

(www.arenagruppen.se)

"Reclaiming Public Water – Achievements,

Struggles and Visions from Around the World"

(www.tni.org/books/publicwater.htm)

"Privatization – Nature for sale" –

Friends of the Earth International,

(www.foei.org)

VATTENRELATERADE SJUKDOMAR

Fem miljoner människor per år dör av vattenrelaterade sjukdomar som går att förebygga, fyra miljoner av dem är barn. Ungefär 1,2 miljarder människor saknar tillgång till en säker vattenkälla och 2,4 miljarder har ingen tillgång till avlopp. Av fyra miljarder fall av diarré per år dör 2,2 miljoner människor i onödan. 200 miljoner infekteras av bilharzia, en vattenlevande parasit.

Valvträsk en läxa för Sveaskog?

Det nuvarande kalhyggesbruket är förödande. Andra brukarmetoder måste in. Det anser MJV som under lång tid har försökt ena miljörelsen i att driva dessa frågor och nu märker att tiden har hunnit ikapp skogsbolagen.

– Sveaskog skulle kunna bli Sveriges första skogsbolag som driver ett ekologiskt ut hålligt skogsbruk, där brukandet går hand i hand med bevarandet av skogens växter och djur. Kanske kan de tråkiga händelserna i Valvträsk ändå leda till något positivt på sikt, kampen har inte varit förgäves.

Det säger Carl-Gustaf Lundgren från MJV:s utskott för svensk skog. MJV har försökt påverka den skogspolitiska utredningen för ökad generell hänsyn samt utveckling av kalhyggesfritt skogsbruk. De boende i Valvträsk i Norrbotten ville bevara sin skog för att kunna satsa på turism. Men Sveaskog avverkade skogen och åtalade de bybor som ockuperat skogspartiet.

– Det tog en vecka för dem att avverka skogen och det gav arbete åt en handfull människor några veckor. Nu är skogen tömd på allt vackert, både för fåglar och människor. Förutsättningen för turismen är också borta, säger Zara Hallman från Valvträsk.

Stolta i Valvträsk

Zara Hallman medverkade med ett gripande vittnesmål i Miljöförbundet Jordens Vänner konferens Naturen inte till salu i Stockholm och manade till fortsatt kamp för skogen som en gemensam resurs.

– Vi är i alla fall stolta i Valvträsk. Vi har försökt göra människor vakna för den kolonialism

som fortfarande har ett starkt grepp om glesbygden. Vi hoppas på mer engagemang och jag hoppas vi har lyckats förmedla vårt budskap att en elit inom skogsbruket inte ska få ha ensamrätten till vår natur, säger Zara Hallman.

Carl-Gustaf Lundgren hoppas att en gemensam strategi inom miljörelsen börjar ta form.

– Idag förbrukar det svenska skogsbruket både virkesråvara samt fortsätter att utarma skogsekosystemen. Djur och växtlivet utarmas och skogsråvaran tryter. Kalhyggesbrukets skövling fortsätter som tidigare. Det håller inte. Vår ambition är att få till stånd ett verkligt systemskifte i brukarmetoder.

Svenska kyrkan har ansvar

MJV arbetar för att plockhuggning på lämpliga marker introduceras och anser att statligt ägda Sveaskog måste gå före. Carl-Gustaf Lundgren anser att staten liksom Svenska kyrkan här har ett extra ansvar för kommande generationer.

– Ingen har hittills påbörjat denna omställning, men det är dags nu. Skogen är en gemensam tillgång som vi har ett ansvar att vårda och bruka, utan att förbruka. Att nu privatisera Sveaskog i ett läge där vi förmodligen åentligen har möjlighet att påverka "vår egen skog" vore olyckligt.

Ett samarbete är under uppbyggnad mellan skogsaktiva i Miljöförbundet Jordens Vänner, Fältbiologerna, Valvträsk, Nordbruk, Svenska Naturskyddsföreningen och det så kallade Haddebonätverket. Diskussionerna kommer bland annat att fortsätta vid den skogsfestival som arrangeras den 29 juni – 2 juli 2006 i Åfallet.

LARS IGLAND

Läs mer: Kolla in hemsidan www.skogsfestivalen.org.

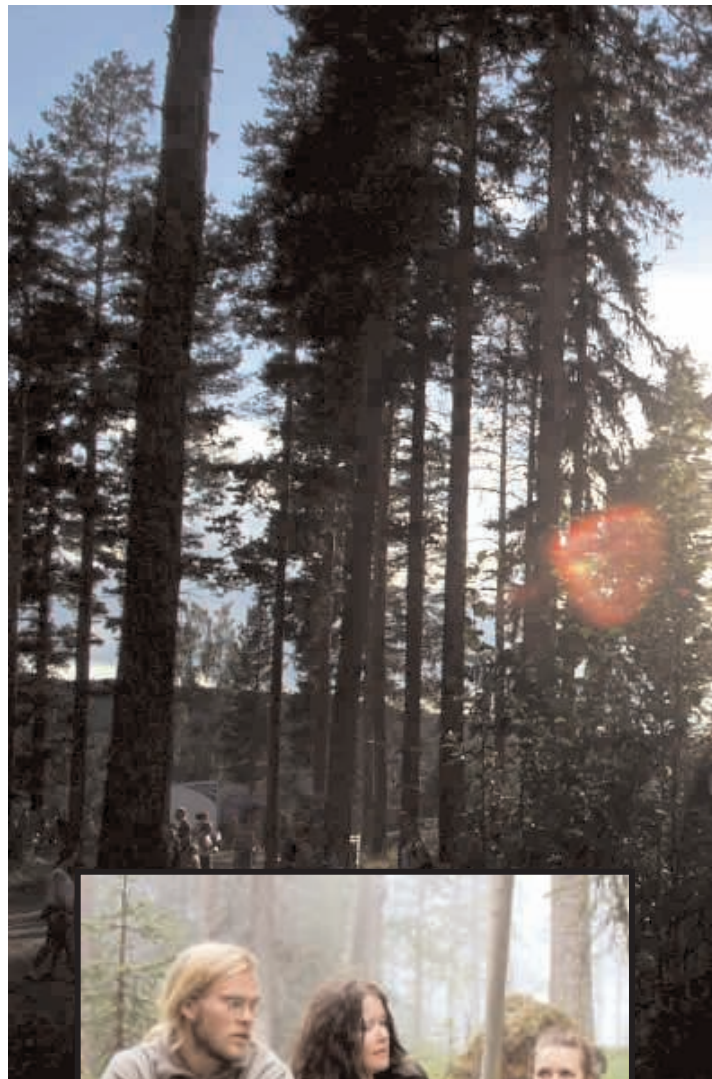


BILD: ROLAND ASPVIKEN

Sakta du går genom din stad...

Sakta du går genom stan. Får en blick av en förbipasserande. Flirtig eller fientlig kanske. Du är sedd, du är med i det fascinerande stadslivet.

Du har släntrat ut från bostaden, hejat på några grannar och sedan på bara någon minut blivit del av ett i stort sett anonymt myller av människor...

Du låter blicken glida utmed omamenterade fasader, en vackert formad port, ett spännande prång, passerar gyttiga bigator, en park med mäktig grönska, stannar till vid en staty. Upplevelsen är din, och allas. Du drar ett djupt andetag, är det frihet du känner? Och tillhörighet?

Något på andra sidan gatan fångar uppmärksamheten. Du stannar till, vill byta trottoar. Men blir stående. En framvällande flod hindrar dig. Överröstar allt annat. Och du ser vad du för en

stund lyckades undvika: gatan nedlusad inte bara av de rullande plåtstyckena men också av stillastående utmed trottoarerna så långt du kan skåda. En ockupationsarmé.

Och du ser vad du också lyckats ignorera. Påträngande signaler från braskande skyltfönster, uppstyltat, artificiellt och som en förlängning av skyltfönstren reklamskyltar långt upp på fasaderna. Och stora blickbromsande annonstavlor utmed gatan, med bilder av flotta bilar, läckra bruttor och den senaste modellen av huvudvärks-tabletter. Det senare precis vad du behöver så du rycker upp dig och tar dig till närmsta apotek.

På vägen dit en busshållplats och ännu en. Påkostade regnskydd för resenärerna med stadsvapnet målat på ena sidan och pyttesmå svartvita anslag med busstider som du måste gå väldigt nära för att kunna läsa. Omgivna av braskande bakbelysta budskap om vad du måste köpa eller

fortfarande vara olycklig. Och så en liten liten skylt med texten Clear Channel. Samma namn dyker upp på reklampelaren du passerar.

Clear Channel? Senare, hemma vid datorn googlar du in namnet och botaniserar bland de 94 miljonerna träffarna. Du finner att det är ett amerikanskt företag som specialiserat sig på att "möblera" den offentliga miljön i hela världen med reklambudskap i alla upptänkliga former, och som i förbifarten driver 1200 reklamradiostationer och ett antal TV-kanaler för att bättre kunna samordna reklamen.

Tyngdpunkten ligger i tätorternas centrala delar, men de finns också i och kring förorternas köpcentra, på och inne i tåg, bussar och taxi, på gratis läncyklar, på flygplatser, idrottsarenor och utmed vägar. Överallt där vi rör oss, eller som de



säger till sina annonsörer: "När du vill nå människor så snart de lämnat hemmet, 24 timmar om dygnet".

Enbart med den största reklampelaren nås 8.3 miljoner svenskar, skryter de med. "Vi skapar passion mellan konsument och varumärken", är en av deras slogans. Du häpnar över din naivitet, du som trott att reklamen i stadsmiljön är utslängd lite på måfå, när den istället är ytterst välplanerad vad det gäller läge, storlek, ljussättning och exakta vinklar för att fånga in din blick. Allt med utgångspunkt i vad vetenskapen känner till om våra ögonrörelser när vi vistas i den offentliga miljön, garanterar Clear Channel sina kunder.

Bli inte förvånad om du ser samma typ av busskurer och telefonkiosker i

Allemansrätt som business

På grund av anpassning till EU:s och WTO:s normer håller allemansrätten på att kommersialiseras och försvinna.

Allemansrätten är unik för ett industriland. I europeisk tradition äger man till hundra procent det man äger, så kallad romersk rätt. Men i nordisk tradition måste ägare kompromissa med folk runtomkring. Allemansrätten är en kompromiss där markägaren äger till en viss procent men i övrigt måste låta allmänheten få tillträde och därmed möjlighet att till exempel plocka bär eller bara gå i skogen. Denna rätt kom ursprungligen till för att skydda fattigt folk som inte ägde något. Nu håller den på att bli business, på grund av EU:s och WTO:s fria köpenskap och fria rörlighet för kapital.

Inte fattiga grannar

De som plockar bär idag är inte fattiga grannar, det är transnationella företaget som låter fattigt folk från syd och öst arbeta åt sig för syd- och östlön. Sedan säljs bären till europeiska bär-företag som kan sälja dem billigt i butikerna på grund av den sociala dumpning som de tillämpar gentemot sina arbetare. Ortsbefolkningen har inte en chans att konkurrera med sjunkande bärpriser i ett högkostnadsland. Och på grund av allemansrätten har markägaren inte rätt att ta betalt för marken bären växer på.

Ett annat sätt att sätta allemansrätten ur spel, högst aktuellt idag, är att avskaffa strandskyddet. Det är det enda i allemansrätten som är ordentligt reglerat i lag. Flera tunga organisationer vill idag slopa den rätt egendomslösa har till stränderna. Motivet sägs vara att det på landsbygden ändå finns så mycket strand att det är meningslöst att lagstada om skydd.

– Visst finns det mycket strand, säger Torgny Östling, lantbrukare i Gällö i Jämtland och ordförande i Föreningen Nordbruk, som organiserar småbrukare i Sverige.

Men det är inte så mycket strand som är attrak-

tiv. Den attraktiva stranden ligger i bygder med nära till infrastruktur och service och gärna i befolkade delar på solsidan av en sjö. Med andra ord åker och stränder som idag används enligt allemansrätten. Skulle de öppnas för exploatering så är markägares intressen att sälja dyrt och därmed höja taxeringsvärden för fastigheter så att fast boende och näringsidkare inom detta taxeringsområdet får svårt att bo kvar.

Andra olösta problem som följer med detta är fritidsfolkets höga krav på idyll i områden kring jord- och skogsbruk. Man kan jämföra med problemen på vissa ställen i skärgården.

– Förslaget om slopat strandskydd är till för fritidsfolk och för dem som vill spekulera i mark och fastigheter, säger Torgny Östling.

Skogsklippare avverkar

Erfarenheterna från utförsäljning av landsbygdens tillgångar, allemansrätten, bärplockning och naturresurser går att applicera på förslagen inom EU och globalt från WTO om utförsäljning av arbete och tjänster. Dessutom hör frågorna ihop – ingen välfärd utan naturresurser och vice versa.

– Jag skulle vilja uppmana alla som vill värna om den gemensamma välfärden att ta vara på erfarenheterna från 1992. Då bestämdes riksdagen att handeln med jord, skog, elkraft och mineraler skulle släppas fri. Det har inneburit avfolkning, nedläggning och spekulation. Det är inte möjligt för seriösa producenter att köpa skog längre, den köps bland annat av skogsklippare som avverkar och försvinner, fortsätter han.

Frågan är om allemansrätten över huvud taget är förenlig med EU:s och WTO:s regler om friast möjliga kommers, eller om den håller på att bli skövad, som allmänningar alltid blir om inte den lokala politiska och sociala kontrollen får styra i slutändan.

Ett ordentligt rättsskydd som skyddar den lokala kontrollen från transnationella exploatorer behövs också.

JAN WIKLUND



BILD: PER FRIBERG

– VI ÄR I ALLA FALL stolta i Valvträsk. Vi har försökt göra människor vakna för den kolonialism som fortfarande har ett starkt grepp om glesbygden. Vi hoppas på mer engagemang och jag hoppas vi har lyckats förmedla vårt budskap att en elit inom skogsbruket inte ska få ha ensamrätten till vår natur, säger Zara Hallman, engagerad boende i Valvträsk, som var med under Miljöförbundets Jordens Vänners konferens "Naturen inte till salu".

Bangkok, Kairo och Tokio. De har ett standardutförande världen över för optimal reklampåverkan, ett slags McDonald-isering av stadsmiljön.

Upplägget är detsamma över hela världen. Till kommunerna betalar de en spottstyer i markhyra för sina reklamtavlor. Bussbolagen får sina kurer byggda och underhållna enligt tioårslånga kontrakt. Visst, tänker du, handel och kommers hör staden till, har alltid varit ett centralt inslag, men hur mycket är det rimligt den får styra och dominera och dressera och tränga ut annat?

Och du noterar hur glest det blivit mellan ickekommersiella träffpunkter, förenings- och samlingslokaler och minns alla bokcaféer, fritidsgårdar, hantverkare och udda verksamheter som lagts ner eller trängts ut till perifera lägen på grund av de

höga hyrorna. Glest är det också mellan förenings- och kulturlivets affischer på stan. Sådant anses störande och plockas raskt ner av saneringspatrullerna, har du sett.

Och du funderar på vad detta betyder för stadslivets dynamik, för dig som medborgare, för civilsamhällets väl och ve.

Dina tankar fladdrar vidare, till själva citykärnan, ombyggd och tillrättalagd för storföretagens och bankernas huvudkontor, för lyxhotellen, för varuhusen, lyxbutikerna och inbyggda köpgator med sina egna regler och stängningstider, övervakade av filmkameror och den privatiserade polisens uniformerade kadrer.

Tankarna studsar tillbaka till dina egna kvarter, till alla flyttlassen till och från då bostäderna bytt ägare, antingen de nu kontoriserats, bostadsrättsiserats eller bara hyreshöjts efter lyxiga om- och nybyggnationer. Och hur detta lett

till en allt större dominans av en burgen över- och medelklass där du bor och i hela innerstan.

Och du undrar i ditt stilla sinne vad de betyder socialt och politiskt när de lägre klasserna försvinner ut i periferin, splittrade, atomiserade, alienerade.

Men också hur det påverkar sådant som det kulturella utbudet, skolornas inriktning, nöjernas, krogarnas och caféernas



Clear Channel syns.

karaktär och prisnivå. Ställen som även förorts-folket söker sig till.

Och du suckar, finns det egentligen någon lösning? Är det inte en obehaglig utveckling att den knappa resursen centralitet helt övertas av verksamheter och hushåll som har råd att köpa in sig där och ha makten att formulera problem och sätta trender med räckvidd långt utanför området?

Men knappt har du mejslat fram frågetecknet innan du skymtar en möjlig lösning: gör resursen mindre knapp och bygg ut innerstan i alla riktningar där det är möjligt med bibehållna stads-kvaliteter och hyror möjliga att klara för de flesta. Och ta strid mot Clear Channel och andra utslag av marknadens diktatur.

Något annat gives knappast.

GÖRAN FOLIN
STAFFAN WRIGGE

Hälften av friskolorna är

Idag finns nästan 1 000 så kallade friskolor i Sverige. I många av de rika förortskommunerna runt storstäderna går 20 – 30 procent av eleverna i privata grund- och gymnasieskolor. Hälften av dem är aktiebolag.

I landet finns bara en privatskola som kallar sig så – Vikedals Privatskolor i Malmö. Övriga nöjer sig med den mer neutrala beteckningen "friskola". Vikedals Privatskolor startades 1992 av Laila von Hahn-Rosenqvist.

1992 hade moderaterna just kommit till makten och ställt dörren vidöppen för skolprivatisering sedan socialdemokraterna gläntat på den. Det var då som Svenska Arbetsgivarförbundet, SAF, på allvar drog upp riktlinjerna för näringslivets entré i välfärdssektorn.

Hälften av skolorna var en rimlig målsättning, menade direktörerna. Ingen efterfrågan fanns från allmänheten för privata skolor men moderaterna i

armkrok med SAF drev på och skapade den mest liberala och ekonomiskt frikostiga privatskolepolitiken som världen skådat.

Stiftelser och handelsbolag

I propagandan handlade det första tiden mest om föräldrakoperativ och pedagogiska alternativ som Waldorf- och Montessoriskolor. Friskolornas Riksförbund bildades också som en ideologisk hävstång.

Riksförbundet höll till i SAFs lokaler på Blasieholmen och tillhör väl något av det mest sponsrade i föreningsväg som skådats.

Under resten av 90-talet tillkom 40 – 50 privatskolor årligen, men ökningstakten har drastiskt ökat på senare år till sammanlagt uppemot 600 grundskolor och 300 gymnasieskolor. Mest ökar aktiebolagen. Från början fanns de knappt alls men idag är över 50 procent av friskolorna aktiebolag.

Ojämnt över landet

Knappt 30 procent är stiftelser och ideella föreningar, resten handelsbolag och liknande. Vinsten som drivkraft har drastiskt gått om och dragit ifrån mer ideella bevakelsegrunder.

Allra störst är ökningen inom privatskolekoncernerna, som Vittra, Kunskapsskolan, Pysslingen, Infokomp, Baggium, Didaktus, men även de etniska och religiösa skolorna, kända som segregerande enklaver för barn till föräldrar som inte vill veta av den integrerande kommunala skolan, ökar kraftigt.

Privatskolorna är ojämnt fördelade över landet. I en fjärdedel av kommunerna finns inte en enda medan många av de rika förortskommunerna runt storstäderna har 20-30 procent av eleverna i privata grund- och gymnasieskolor.

Tillbaka till Malmö och Vikedals Privatskolor AB och ägaren/skolchefen Laila von Hahn-Rosenqvist. Hon har gjort en annan karriär också och sitter numera i styrelsen för Svenskt Näringsliv. Ett uttryck för den vikt näringslivet tillmåtar skolsektorn, som är i hundramiljardersklassen.



BILD: SVEN BROQVIST

Under skolstriden i Helsingborg var det många som engagerade sig.

GÖRAN FOLIN

Ojämn skolstrid i Helsingborg

Demonstrationer, matsalsockupation och protester. Att lägga ned skolor i Helsingborg blev svårare än vad politikerna väntat sig.

När företagsekonomisk logik och vinstintressen vinner in i den offentliga sektorn, inträffar det runt om i landet bland annat många uppslående skolnedläggningar. När Helsingborgs kommun presenterade planerna på nedskärningar och skolnedläggningar startade medborgarnas protester. 10 000 namn samlades in för krav på folkomröstning, men det avsågs av kommunfullmäktige.

Mest uppmärksamman blev nedläggningen av den invandrartäta GA-skolan, Gustav Adolfsskolan, men även andra skolor lades ner eller flyttades. Våren 2004 höll man som bäst på att slutföra om- och tillbyggnader för skolbarnen på GA-skolan, när man plötsligt skulle riva ut köksutrustning i den nya matsalen. Då bestämde sig några elever och föräldrar för att ockupera den nya matsalen.

– Helt plötsligt skulle GA-skolan stängas

några veckor in på höstterminen 2004, nästan ett år tidigare än enligt det ursprungliga beslutet. När kommunfullmäktige avgjorde saken i september 2004 vägrade man den lagenliga rätten till minoritetsåterremiss på helt lögnaktiga grunder. Läns- och kammarrätt struntade i utförliga motiveringar grundade på granskning av beslut och lagar, säger Stig Broqvist, aktiv under skolstriden.

Falsa argument för nedläggning

– Man hävdade att elevantalet hade minskat och att det därför fanns tomma skollokaler. Men när eleverna flyttades, satte man upp fler skolbaracker än någonsin i stadens historia för att få plats med eleverna. Idag är många baracker borta och det har blivit mycket trångt på flera skolor, fortsätter han.

– Under skolstriden argumenterade man för att det var nödvändigt att spara pengar, men ombyggnaderna som följt av flyttcirкусen har kostat enorma belopp. Samtidigt satsar man mycket pengar på vägbyggen, som folk av miljöskäl protesterade emot, på lyxbyggen och på

många och höga chefslöner. Man använde också integrationsargument trots att GA-skolan liksom Rinkebyskolan höll på att utvecklas till en allt bättre mångkulturell skola utan mobbing och skadegörelse.

Är det inte friskolornas framväxt som tvingat kommunen att minska antalet skollokaler i den kommunala skolan?

– Visserligen har friskolorna medverkat till att det är färre barn i den kommunala skolan, men en stor del av skollokaler är egentligen sedan länge betalda. Genom att införa konstlade marknadsmissiga hyror, som skolorna ska betala till kommunen, försöker man lura folk att acceptera skolnedläggningar som något nödvändigt.

– En mer korrekt benämning på detta sätt att räkna hyror vore stöld av statsbidraget för skolor, som kommunens politiker kan använda till det de tycker bättre om, säger Stig Broqvist.

Demokratibrist

Under protesterna intervjuade tv-programmet Dokument inifrån Nätverket mot skolnedlägg-

gels under minst en timmes tid. De fick alla dokument om olagligheter, lögn, stadgebrott med mera, men när TV-programmet sedan sändes var inget av detta med, utan "välfärds-kramare" framställdes som en mordhotande pöbel som jämfördes med nazister.

– De medborgare som protesterade kördes över eller skrämdes till tystnad. De ledande socialdemokratiska politikerna agerade under skolstriden tvärtemot vallöftena och medlemsmötesbeslut inom partiet. Många beslut togs i strid med lagar och med hjälp av vilseledande uppgifter. Efter striden har många elever, föräldrar, personal, andra medborgare, både med utländsk och svensk bakgrund lärt sig att i praktiken finns ingen demokrati i Helsingborg, säger Stig Broqvist.

LARS IGELAND

LÅSTIPS:

Bilder, flygblad, överklaganden från Nätverket mot skolnedläggelser

www.beam.to/skolomakvar

Carina Sällberg: GA i mitt hjärta.

Rune Celvinsson: Fursten af Helsingborg

aktiebolag



BILD: TORD WENNERLUND

UPPRÖRDA KÄNSLOR. När bland andra GA-skolan i Helsingborg skulle läggas ned utbröt stora protester bland både elever och personal.

Allt fler förbud mot att dela med sig

COPYRIGHT. Under 1900-talets samhällsbygge var det en självklarhet att kulturen skulle göras tillgänglig för alla på offentliga bibliotek. Den nya tiden skulle vara tillgänglig för alla. Internet skulle kunna vara den nya tidens folkbibliotek, där allt är ännu mer tillgängligt för alla. Musik, litteratur, forskning, bilder, film – men copyrightlagstiftningen säger stopp. Idag är det förbjudet att dela med sig av musik, citera film och bild och leka offentligt med kulturella symboler

och någon annan hittat på. Utvecklingen går mot mer restriktion, mer förbud. Och det är ofta omöjligt att komma över konstnärliga verk som är mer än några år gamla.

Istället för att kriminalisera 1,2 miljarder fildelare kanske statsmakterna kunde lagstifta om biblioteksersättning till skapare av nedladdade verk? Ett sätt att komma förbi mediaindustrins strypprepp samtidigt som ungdomar räddas till ett laglydigt liv.

Privat inte alltid en billigare lösning

STOCKHOLM. I många fall blir det inte ens billigare att lägga ut offentlig verksamhet på entreprenad. 350 miljoner extra beräknas systemet med privata skolor kosta varje år för Stockholms stad, på grund av den extra planeringsbyråkrati det kräver. Och S:t Görans sjukhus i Stockholm som drivs av Capio, kan hålla samma kostnad som vanliga landstingsdrivna sjukhus för att

de får särskilda förmåner vid sidan om, som till exempel förmånligare momsregler, enligt en utredning av Göran Dahlgren, tidigare på Folkhälsainstitutet, numera på Glasgows universitet. Varför blir det så dyrt? Ja, den extra upphandlingsbyråkratin kostar en del. Och övervakningen som måste till för att inte företagen ska skörta upp patienterna. Och så måste ju någon betala företagens vinst.

Medborgare som kunder – vem får Svarte Petter?

– Vi brukar kalla det Svarte Petter, säger Erik Staaf på Synskadades Riksförbund Stockholm.

Svarte Petter betyder att den offentligt finansierade samhällsservicen försöker bli av med en för att den inte tycker man är lönsam.

– Vanligast är det inom arbetsmarknadsrehabiliteringen. Arbetsförmedlingen hänvisar till Försäkringskassan som hänvisar till Syncentralen som hänvisar till Arbetsförmedlingen, fortsätter han.

Jill Hansson, vårdbiträde i hemtjänsten i Stockholm och förtroendevald i Kommunal-arbetarförbundet har liknande erfarenheter.

– När Valfrihetssystemet inom hemtjänsten i Stockholms Kommun började tillämpas, tyckte flera Stadsdelsförvaltningar att de kvarvarande kommunala hemtjänstenheter borde konkurrera även med varandra. Följden har blivit att de försöker bli av med de pensionärer som de tycker är olönsamma, till exempel de som bor långt bort. Det gör man ibland genom att medvetet göra dem missnöjda så att de ska välja någon annan hemtjänst.

Omyndigförklarar personalen

Att samhällsservicen börjar tänka som företag är ett mindre uppmärksammat drag i privatiseringspolitiken, men inte mindre pervers för det. Att det finns en uppdelning i offentligt och privat beror på att de följer olika logik:

Offentliga verksamheter ska fördela nyttigheter till medborgarna efter politiskt bestämda behov. Privata verksamheter får göra som de kommer överens med kunden om. Men på 80-talet kom några akademiker på att den här uppdelningen var onödig och att det räckte om det offentliga behandlade medborgarna som kunder. New Public Management, NPM, är den internationella termen.

Detta är fackuttrycket för när offentliga organ börjar se medborgarna som "kunder" och sträva efter att få så mycket pengar som möjligt kvar i kassan och att uppträda som ett företag. Sedan är det bara ett litet steg kvar till att leasa ut verksamheten på riktiga privata företag som väl ändå måste vara de bästa på att uppträda som sådana, säger politikerna. Tyvärr gick det inte så bra. Svarte Petter är bara en av konsekvenserna.

– Det talas om att pensionärer omyndigförklaras. Men man omyndigförklarar också oss i personalen. Om vi ser att något behöver göras

får vi inte göra detta utan vi måste först be om lov hos en biståndshandläggare som aldrig finns tillgänglig, säger Jill Hansson.

En följd av New Public Management är byråkratisering. Men, var inte meningen att det hela skulle leda till mer frihet och mindre byråkrati? Kanske det, men ska vinsthungeriga företag hindras från att missbruka folk i underläge måste en stark kontrollbyråkrati till. I en förvaltning som regeras enligt NPM-regler styr man med budgeten och med upphandlingar. Inte med politiskt beslutade kvalitetskrav.

Först bestämmer man vad som ska göras. Sedan får olika företag, eller den offentliga förvaltningens underorganisationer, erbjuda sig att göra jobbet. Slutligen väljs den ut som begär minst. Och nåde då den som kommer på något i efterhand som behöver göras. De får vänta till nästa avtal.

Jurister bestämmer

Givetvis måste man också ha en juridisk apparat för att bedöma om utföraren har brutit mot avtalet eller inte. Huruvida något bryter mot avtalet är mycket viktigare än om det är bra eller dåligt.

– Det blir jurister och ekonomer som bestämmer", som förra ordföranden för Pensionärsförbundet, Barbro Westerholm, har uttryckt det.

– Jag har varit med om att företag som upptäckte att det inte var lönsamt helt enkelt gav upp och avsiktligt misskötte sig. När det var dags för nytt avtal och de måste lämna över till något annat företag hade de tomt verksamheten, till och med lönepapperen hade försvunnit, säger Jill Hansson.

Tom Christensen, professor i statsförvaltning på Oslo Universitet, har utvärderat hur New Public Management har slagit i Norge. Hans slutsats är tydlig: Det är möjligt att det blev lite billigare, men till priset av försämrad rätts-säkerhet, sänkt kvalitet och minskad demokratisk styrning, säger han i sin skrift Förvaltningspolitik og New Public Management. Wolfgang Drechsler, professor i offentlig förvaltning och medlem i tyska vetenskapsrådet, är ännu mer tydlig.

– New Public Management har slagit sönder verksamheter i hela världen, till störst skada för dem som har störst behov, säger han i en artikel i ekonomitidskriften Post-Autistic Economics Review nr 33.

Det är dags att inse att offentlig verksamhet inte är detsamma som business.

JAN WIKLUND

Privatiseringens Mecka ligger i Nacka

UTFÖRSÄLJNING. Nacka kommun är något av privatiseringarnas Mecka tillsammans med andra moderatstyrda kranskommuner. Där är invånarna medborgare en dag vart fjärde år, i övrigt är de kunder. Det som började med en fotvårdskontroll på 80-talet har lett till att nästan hälften av skolorna är privatägda, att allmännyttan är såld till byggbolag; att barnomsorgen och äldreavdelningen mer och mer tas över av privata krafter och att kulturen verkar gå samma

väg. Nu ska även ett av biblioteken tas över av dess nyutträdde chef och andra i personalen, en så kallad avknoppning. Det sker i det påkostade kulturhuset Dieselverkstaden, en biblioteksfilial med den modernaste utrustningen i landet. Verksamheten skall breddas med hjälp av sponsorer och evenemang. Redan nu kan anas en ny riktning på verksamheten, nämligen bjöds en deckarförfattare in för att berätta om sina böcker för femtio kronor i entréavgift.



BILDER: VASUDHAIVA KUTUMBAKAM

GEMENSAM STYRKA. Under Asia Social Forum 2003 samlades tiotusentals människor för att diskutera social rättvisa, miljö och internationell solidaritet.

Biopirater tar patent på liv

I november år 2 000 fanns det beviljade patent och patent under ansökan på en halv miljoner gener eller delar av DNA i levande organismer. Trots det är patent på liv fortfarande kontroversiellt.

De som har tagit patent på något tillåts begränsa användningen av nya upptäckter i decennier. Detta för att de ska kunna marknadsföra sina upptäckter utan konkurrens och därmed skörda frukterna av sin ursprungliga investering.

Det speciella med patent på liv, är att man nu tillåter ägande och kommersialisering av "upptäckter" av kunskaper som rättmätigt borde tillhöra den lokala befolkningen. Någon ny upptäckt behöver inte nödvändigtvis ha gjorts. Det allmänna engelska begreppet för detta sätt att ta patent är "biopiracy", och företagen som ägnar sig åt detta kan alltså betraktas som ett slags "biopirater" som ger sig in och stjälar av tillgångar som inte tillhör dem.

Det finns idag många patent på liv, både när det gäller genetiskt modifierade växter och djur, GMO, och sådana som förekommer i naturen. Det finns även patent på mänskliga gener. I

november år 2 000 fanns det beviljade patent och patent under ansökan på en halv miljoner gener eller delar av DNA i levande organismer. Trots det är patent på liv fortfarande kontroversiellt dels på grund av dess inverkan på levande varelser och på grund av hur den påverkar lokalbefolkningen i fattiga länder.

Fattiga ger till de rika

Företag och institutioner som tillägnar sig lokalbefolkningens kunskap om användbara fröer och växter, med eller utan dess tillstånd, skapar effektivt privata vinstgenererande monopolrättigheter. Detta ger ofta upphov till ironiska situationer där de fattigaste överför sin kunskap till den rika industrialiserade världen ofta för liten eller ingen ersättning.

En av de största tillskyndarna av internationell handel med gener och utsläppsrätter i det internationella avtalet om åtgärder mot klimatförändringar är Världsbanken.

En av målsättningarna under förhandlingarna om Konventionen om biologisk mångfald 1992 - 93 var att säkerställa en "rättvis och skäligen fördelning av nyttjandet av genetiska resurser, genom att ge ändamålsenlig tillgång till de

genetiska resurserna, överföra tillämplig teknologi och kapital och i övrigt beakta alla rättigheter till dessa resurser och till teknologin."

Undantag från bestämmelserna

Det huvudsakliga skälet till att många ville ha med denna målsättning var föreställningen om att enda sättet att rädda den biologiska mångfalden var att kräva tillbaka de miljoner dollar som kommersiella odlare och bioteknikföretag i i-länderna hade tjänat på fröer och genetisk information samlad i tredje världen.

Man trodde att en fördelning av tillgångarna från den då snabbt växande bioteknikindustrin skulle leda till att man fick loss mycket pengar till bibehållande av den biologiska mångfalden. Så har inte skett. Redan under själva förhandlingarna försäkrade sig företagen om att huvuddelen av den genetiska kunskap som redan fanns lagrad i genbanker i industriländerna skulle undantas från alla bestämmelser om att dela med sig.

Tolv år senare fanns det ännu inga lagligt bindande avtal som försäkrar att nyttan av den bioteknologiska kunskapen delas rättvist med de länder som den genetiska informationen kom-

mer ifrån. Men i verkligheten så hämtas huvuddelen av all genetisk information helt utan tillstånd.

Vem får pengarna?

Bara i mycket speciella fall har lokalbefolkningen fått ut något av det och i dessa fall beror det antingen på att regeringar har ingripit eller på smarta marknadsföringsstrategier från de inblandade företagen. Men även om man kom överens om sådana bestämmelser - vem skulle då få pengarna?

Utsatta för "de reella marknadskrafterna" visar det sig att den mesta av den genetiska informationen kan hämtas från många olika ställen, så även om man bestämmer sig för att betala kan köparna lätt hitta ett billigt pris, särskilt som många av "säljarna" är fattiga lokalsamhällen som till exempel ursprungsbefolkningars byar.

ÖVERSÄTTNING: LOUISE PETERSSON

(Texterna "Privatizing life" och "Introduction" i Friends of the Earth Internationals "Privatization - nature for sale", Link January 2005)



Svenska bönder tar in GMO

Nu godkänner Swedish Meats genmanipulerat foder

Från och med 2006 tar lantbrukskooperationen emot slaktdjur som fötts upp på genmanipulerat foder. Swedish Meats uppmanar även sina medlemmar att använda det. Anledningen är att Brasilien kommer att odla GMO-soja i större omfattning och att priserna på det GMO-fria djurfodret stiger.

– Vi är ett affärsdrivet företag så det här är ingen ideologisk fråga för oss. Vi hejar inte på den här utvecklingen, men vi är pressade och har inte råd att garantera GMO-fritt, säger Hampe Mobärg, informationsdirektör på Swedish Meats, som ägs av lantbrukskooperationen.

Enligt Hampe Mobärg har det hittills kostat företaget 30–40 miljoner årligen att garantera att fodret är GMO-fritt. En kostnad företaget räknar med skulle fördubblats under 2006 om man inte släppt in GMO-soja i fodret. Swedish Meats anser inte heller att frågan om GMO-fritt är lika viktig för konsumenterna längre. Frågan har kallnat.

– Utländskt kött har alla gånger GMO-baserat foder och de säljer inte mindre för det, säger Hampe Mobärg.

GMO-potatis i Sverige

Det kommer inte att synas på förpackningen om köttet fötts upp på GMO-foder. Under 1990-talet var debatten om GMO livlig i hela Europa. Efter omfattande protester från miljö- och konsumentorganisationer infördes ett stopp för godkännande av nya grödor och livsmedel med GMO under sex år. Men år 2005 började EU åter godkänna GMO-grödor, bland annat fick USA-ägda Monsanto sin genmanipulerade majs godkänd på den europeiska marknaden.

Även i Sverige planeras nu för kommersiell odling av GMO-grödor. Nya regler håller på att utarbetas för så kallad samexistens med konventionell odling. Avsikten är att man ska kunna odla GMO-potatis och majs. Förslaget innehåller de kortaste säkerhetsavstånden i hela

Europa. För majs föreslås till exempel mellan 15 och 50 meter. Danmark har 200 meter och flera andra EU-länder upp till 800 meter.

Marknaden för Växtforskning, utsäde och agrokemi (bekämpningsmedel) är starkt koncentrerad till ett fåtal transnationella företag. Monsanto är det absolut största med två tredjedelar av växtforskningsmarknaden. De andra stora är Bayer, Syngenta, du-Pont och Dow. Dessa företag tar patent på de genförändrade växter de har forskat fram.

Genom TRIPS-avtalet inom WTO kräver man att länder i Syd skapar en strängare patentlagstiftning. Patentlagstiftningen förhindrar bönder i Syd att spara sitt utsäde vilket innebär att en bonde som mångfaldigar en genförändrad gröda på egen hand tvingas betala licensavgift och kan dras inför domstol om han vägrar.

Drar odlare inför rätta

Monsanto och Syngenta har varit inblandade i flera mutskandaler. Monsanto har dessutom genomfört tusentals utredningar av amerikanska bönder, dragit ett hundratal odlare inför rätta samt gjort många odlare konkursmässiga. Introduktionen av GMO-grödor jämförs ofta med den gröna revolutionen under 1960-80-talen då man industrialiserade jordbruket i Syd genom konstgödsling, konstbevattning och införande av monokultur.

Detta ökade visserligen avkastningen på storskaliga jordbruk men slog också ut mindre bönder och ökade sårbarheten genom ett ökat beroende av några få grödor och bekämpningsmedel. Den biologiska mångfalden minskade dramatiskt. En mycket stor skillnad nu jämfört med då är att forskningen då bedrevs i offentlig regi. Idag är det de multinationella företagens egna forskningsinstitut som står bakom tre fjärdedelar av alla bioteknologiska uppfinningar inom jordbruket.

Texten är ett utdrag ur Makten över maten – med Mkudimunguiden 2006, utgiven av MJV.



BILD: DIGITAL VISION

De här korna kan snart få genmanipulerat foder att tugga på.

GENMANIPULERADE ORGANISMER, GMO

Genmanipulerade organismer, GMO, är en konstgjord manipulation av fröer på cellnivå där människan planterat in DNA från en organism i en annan främmande organism.

GMO-grödor har spridit sig snabbt över världen. Idag odlas 60 miljoner hektar mark med GMO-grödor vilket utgör ungefär fyra procent av jordens totala jordbruksareal.

USA, Kanada och Argentina står tillsammans för 95 procent av världproduktionen. De vanligaste manipulerade grödorna är raps, majs och soja. Vanligaste manipulationen är insekts-tolerans eller tålighet mot växtgifter. Läs mer: www.saveourseeds.org www.gmwatch.org www.foei.org

“Patentsystemet håller på att spåra ur”

Att matföretag försöker ta patent på gener för att få kontroll över hela arten är bara toppen på ett isberg.

– Patentsystemet håller på att spåra ur, säger Jonas Bosson, viceordförande i Föreningen för en fri informationsinfrastruktur, FFII.

Föreningens medlemmar är mest datorprogrammerare som försöker hindra att det blir möjligt att ta patent på matematik. Ett patent är ett slags monopol som beviljas under en viss tid. Tanken är att belöna tekniska nyskapelser. Tidigare har det bara varit möjligt att ta patent på fysiska föremål och industriprocesser. Det kan visserligen också bli problematiskt, som när medicinföretag tack vare sitt monopol kan ta skyhöga priser för mediciner och låter miljontals människor dö i till exempel AIDS.

Men nu håller det på att bli möjligt att ta patent på tankar och handlingar – trots att det formellt fortfarande är förbjudet, åtminstone i Europa.

– Det beviljas allt oftare patent på saker som

är abstrakta och undantagna enligt patentlagen, som affärsmetoder och databehandling, säger Jonas Bosson.

Amerikanska företag har till exempel fått beviljat patent på bästa sättet att bre en smörgås, så att de sedan kan få royalties av restauranger. Och webbokhandeln Amazon har fått beviljat patent på mejla-en-vän-funktionen som varje webbmakare med självaktning håller sig med. Och eftersom det är tillåtet i USA ligger amerikanska företag på för att det ska bli tillåtet i Europa också. Europeiska patentverk beviljar det glatt eftersom de kan ta betalt för det, trots att det alltså är förbjudet.

Allt nytt byggs på gammalt

FFII motarbetar denna utveckling eftersom den till slut riskerar att göra det omöjligt att skriva nya datorprogram. Allt nytt byggs på gammalt.

– Ingen verkar vara intresserad av om patent bidrar till ökat skapande eller inte. Det verkar mest vara en fråga om att skydda monopol med pengar.

Att utvecklingen verkar styras av strävan efter

att skapa privilegier bekräftas av Nick Ashton-Hart från International Federation of Actors och de europeiska små skivproducenternas organisation Impala. För hans del handlar det om en annan del av upphovsrättssystemet, copyright.

– Är det rimligt att nöjesindustrin säljer musik som bara går att spela på deras apparater? Är det rimligt att nöjesindustrin skaffar sig upphovsrätt till musik och sen vägrar publicera den, och vägrar andra att publicera den? frågade han EU-parlamentet i en utfrågning i januari 2006.

Själv tycker han att sådant är ett betydligt större hot än att ungdomar laddar ner musik från internet.

Modern kolonialism

Ytterligare något som bekräftar bilden av skydd av gammalt snarare än att belöna nytt är att copyright utsträcks allt längre i tiden. Copyright som ursprungligen varade i fjorton år gäller numera upphovsmannens livstid plus 70 år. I USA har således ”Borta med vindens” författares barnbarn stämt en författare som utnyttjade

storyn till att skildra det svarta tjänstefolkets förhållanden. Tvisten slutade med att den senare fick betala skadestånd. Strävan att lägga under sig tankar, idéer och ord har av en del liknats vid kolonialism. Inte oväntat är det några före detta kolonier anförda av Argentina och Brasilien som har gått till motangrepp internationellt och hänvisat till hur nordbaserade företags statsstödda monopol årligen kostar sydländerna ungefär 60 miljarder dollar extra.

– WIPO, FNs immaterialrättsorganisation, måste också ta tillvara de fattiga ländernas intressen, säger de och kräver ordentliga förändringar i världens patent- och copyrightprinciper.

– Det har Sveriges WIPO-representanter ingen som helst förstäelse för. De är upprörda över att någon kan tycka att patent inte alltid är bra, säger Jonas Bosson.

Adelsprivilegier var en gång i tiden bara ett sätt att avlöna statstjänstemän. Sedan spårade det också ur och blev till belöningar och ensamrätter för statstjänstemannens barnbarn.

JAN WIKLUND



BILD: DAVID JONSTAD/ARBETAREN

VI VÄGRAR HÅLLA TYST. I höstas hölls många demonstrationer mot Connex avskedande av fackklubbsordföranden Per Johansson.

Connex munkavle hotar miljön

I höstas avskedade det transnationella trafikföretaget Connex fackklubbsordförande Per Johansson. Företaget gör vinster på privatisering i hela världen samtidigt som det bekämpar fackligt aktiva och är ett hot mot säkerhet och en miljövänlig kollektivtrafik.

Per Johansson är ordförande för 700 förare och konduktörer i SEKO klubb 119 i Stockholm. Det är en klubb som har profilerat sig i frågor om säkerhet och varnat för risker för trafikanter vid brand och andra olyckor.

– Att fackklubbens ordförande gått ut med informationen offentligt efter att företaget inte lyssnat på kritik är lojalt mot allmänheten och något vi förväntar oss i en demokrati, säger

Göran Folin, ordförande i Miljöförbundet Jordens Vänner.

Tränger ut andra

Connex påstånde om att Per Johansson är illlojal mot företaget är därför ett hårt mot demokratin. Miljöförbundets erfarenhet är att yttrandefriheten och facklig organisering är avgörande för att sanningen ska komma fram så att säkerheten och miljökrav kan tryggas. Privata företag som söker sätta munkavle och än värre avskeda de som gör sin plikt och informerar om missförhållanden är ett hot mot vår trygghet.

Miljöförbundet Jordens Vänner har granskat de problem som uppstått genom avregleringen av kollektivtrafiken. En slutsats är att just Connex haft en negativ inverkan på Norlandstrafiken efter ett dumpat bud. Ett av

tre nattåg har dragits in, biljetter säljs inte längre på stationerna och servicen på tågen försämrats. Genom sina dumpade bud tränger Connex ut seriösare ägare av kollektivtrafiken.

Bygger spår för bosättare

Miljöförbundet Jordens Vänner är djupt oroade över de försämringar som privatiseringen av kollektivtrafiken inneburit för service, säkerhet och miljö. När nu Connex agerar mot den fackliga organiseringen innebär det ett hot vidare än så. Om ett transnationellt företag som Connex fritt kan avskeda en klubbordförande i Sverige trots att klubben har en hög andel fackligt anslutna innebär det också ett hot i andra länder mot de krafter som vill värna om fackliga rättigheter, yttrandefrihet och demokrati.

Tillsammans med Attac har därför

Miljöförbundet Jordens Vänner uppmanat till stöd för Per Johansson och fått systerorganisationer i flera länder som Danmark, Polen, Tyskland och Spanien att protestera mot Connex. Det har visat sig finnas många internationella skäl till att protestera. Privatiseringen av kollektivtrafiken inleddes i Storbritannien med stora säkerhetsproblem och försämringar som följt. Connex misskötte sig särskilt mycket och fick dra sig ur landet.

Miljöpartisten Zaida Catalan har pekat på en annan allvarlig del av Connex globala verksamhet. Ett av de mest vinstgivande projekten Connex driver är att tjäna pengar genom att bygga ett spårburet trafiksystem för israeliska bosättare på ockuperad mark.

TORD BJÖRK

Dyrare och smutsigare energi efter de

Privatiseringar på energiområdet skulle leda till en ökad effektivitet. Så lät i alla fall retoriken. Nu vet vi bättre.

När den statliga Regelutredningen presenterade sitt betänkande i början av 2005, om vilka konsekvenser som bolagiseringar, privatiseringar och liberaliseringar har fått inom ett antal sektorer visar det sig att priserna på många tidigare offentliga tjänster, bland annat energi, tvärtom har stigit markant under senare år, betydligt mycket mer än inflationen och konsumentprisindex. I dessa siffror har också både moms- och skattehöjningar som samtidigt införts räknats bort.

Faktum är att målsättningen som sattes upp för

privatiseringarna, om kraftigt sänkta priser, har kommit på skam.

Vem har då vunnit på privatiseringarna? De två ekonomerna Niclas Damsgaard och Richard Green har i en färsk studie beräknat kostnader och nytta av avregleringen av elmarknaden. Deras beräkningar visar att en enda part har tjänat på detta: nämligen elleverantörerna (uppskattningsvis åtta miljarder kronor rikare tack vare avregleringen). Stora företagskunder har även de tjänat pengar, omkring 3,4 miljarder kronor. Däremot är de privata hushållen förlorare – de har förlorat 0,4 miljarder på kuppen.

Hade politikerna istället valt att inte avreglera elmarknaden hade elkonsumenterna kunnat vara stora vinnare (de hade kunnat spara nästan 30

miljarder kronor) eftersom den tekniska utvecklingen har lett till sänkta kostnader, medan elleverantörerna hade varit förlorarna (drygt 40 miljarder fattigare än de nu är). Då ska man dessutom lägga märke till att priserna har stigit trots att lönerna för de anställda har sjunkit, relativt sett. Samtidigt visar Konsumentverket också på allvarlig kritik mot elföretagens uppförande. Antalet klagomål har stigit med hela 950 procent sedan avregleringen.

Fortum dyrast i landet

Men energisektorn har inte bara avreglerats. Ett femtiotal kommunala energibolag runt landet har också sålts ut till privata intressen de senaste åren. Resultatet har blivit att tre bolag (Vattenfall,

Sydkraft och Fortum) har kommit att inta en helt dominerande ställning på marknaden. Enligt avgiftsundersökningen "Nils Holgersson" (genomförd av Fastighetssägarna, HSB, Hyresgästföreningen med flera) är priserna på fjärrvärmes från kommunala bolag i genomsnitt nästan tio procent billigare än nationellt genomsnittspris. Det är de privata bolagen som drar upp priserna, framförallt Fortum-sfären som efter de senaste årens kraftiga prishöjningar är klart dyrast i landet. Och medan de flesta privata bolag har höjt sina priser under senare år, har de kommunala priserna i genomsnitt faktiskt sjunkit en aning.

Ett typexempel på konsekvenserna är

Krångligt pussel att få ihop

Den avreglerade tågtrafiken i Sverige är som ett dåligt skämt. Passagerare luras till dåliga förbindelser, biljetter går inte att byta, ingen vet vem som ska investera i vagnar och köra tåg på nya banor. Nu behövs en samlad politik som återupprättar hela Sveriges järnväg.

En bättre och billigare tågtrafik är ett nödvändigt inslag om vi ska kunna hejda växthuseffekten och avskaffa oljeberoendet. Biobrånslan i all ära, men för att köra den svenska bil- och flygtrafiken på etanol räcker inte ens hela den svenska åkerarealen till. En massbilism och ett flygande av dagens svenska snitt är orimligt globalt sett – marken behövs för livsmedelsproduktion.

Glädjande i detta är att svenskarna vill åka tåg. Tågresandet har ökat under de sista tio åren. Nu investeras också i nya järnvägar, efter Svealandsbanan och Västkustbanan byggs nu bland annat Bothniabanen till Umeå med planerad förlängning till Luleå och Haparanda.

Det märkliga är att staten samtidigt motverkar tågutvecklingen genom en illa genomtänkt avreglering av själva trafiken. Statens Järnvägar, SJ, har steg för steg styckats och blivit av med spåren till Banverket, godstrafiken till Green Cargo, stationerna till Jernhusen, de olönsamma banorna till Rikstrafiken, regional trafik till länstrafikbolagen, vagnarna till Affärsverket och så vidare.

Dålig information

Ena året kör SJ en sträcka, nästa år kan det vara Connex, Tågkompaniet, Linx eller Stockholms-tåg. Detta gör tågtrafiken i Sverige idag till ett krångligt pussel, ett avreglerat tågkaos som ytterst drabbar resenärerna:

De olika operatörerna informerar inte om resealternativ som gynnar konkurrenten. SJ:s hemsida berättar till exempel inte att man kan ta deras tåg Norrköping-Stockholm och byta till Connex nattåg till Luleå. Istället luras resenären att ta SJ-tåg till Sundsvall, vänta där två timmar mitt i natten för att sedan ta en buss i 10 timmar till Luleå.

Priserna har stigit över konsumentprisindex, särskilt för långväga resor då man måste byta operatör. Priserna är också ett lotteri – en resa mellan Luleå och Malmö kan gå på allt mellan 700 och 1 800 kronor beroende på när man bokar. Många biljetter är inte heller ombokningsbara under hela sista veckan.

många privatiseringarna

Stockholm stad. År 2001 sålde en borgerlig majoritet i Stockholm ut stora delar av det kommunala energibolaget Birka Energi till Fortum-koncernen. Erfarenheterna har varit de samma som i övriga landet – stigande priser på fjärrvärme och el.

Dyrare sophämtning

Men det är inte allt. Taxan för fjärrvärme beror till viss del på vad som ger energi till fjärrvärmeverket – exempelvis är det dyrare att elda sopor än att utnyttja spillvärme från industrin.

Men även här tjänar Fortum en extra hacka i Stockholm. I samband med utförsäljningen privatiserades nämligen också

Högdalen-verket, stadens sopförbränningsanläggning, ett kraftvärmeverk som tidigare tillhörde Birka Energi. Därmed blev staden också tvungen att teckna ett avtal med Fortum om fortsatt behandling av sopor i Högdalen. Det är ett avtal som har inneburit och kommer att innebära mycket kraftigt höjda priser på förbränningen av avfallet: år 2007 kommer priset att ha stigit med drygt 5200 procent jämfört med tiden innan privatiseringen.

Kostnaden för sophämtningen har alltså ökat för vanliga medborgare – utan att pengarna används för att förbättra möjligheterna för källsortering. Utförsäljningen har också lett till att staden har förlorat sitt politiska inflytande över energibolaget. Ett exempel på konsekvenserna av

det är att staden har förlorat makten över vilka miljöåtgärder Fortum vidtar (eller kanske snarare inte vidtar) – något som har lett till att Fortum än idag eldar stora mängder kol och olja i sitt stora kraftvärmeverk i centrala Stockholm.

Ett privat bolag har självklart inte heller några intressen av att medverka till energieffektiviseringar eller att bidra till en minskad miljöpåverkan genom att kunderna använder mindre energi, eftersom det skulle minska deras försäljning.

KLAS RÖNNBÄCK

Utdrag ur en bok av Klas Rönnbäck om konsekvenserna av den svenska privatiseringsvågen. Boken planeras ges ut våren 2006.



BILD: PER HOLMQVIST

KUL ATT ÅKA TÅG. Många väljer fortfarande tåget, trots allt högre priser och krångligare bokning.

Ingen vet vem som ska – och om någon vill – köra tåg på de nya banorna som byggs. SJ får själv välja vilka linjer de önskar köra på och kan även köra bort en annan operatör som skapat vinst på en linje. Upphandlingstiderna på fem år ger inte heller underlag för investeringar i nya lok och vagnar.

Villkoren för trafik är helt olika. Kollektivtrafiken lokalt (buss, tunnelbana och tåg) subventioneras med 40 – 60 procent medan långväga tågtrafik antingen skall gå med vinst (SJ) eller leva under knapphetens stjärna (Rikstrafiken).

Kritik mot dumpat tågbud

Tågtrafik är ett så kallat naturligt monopol då den kräver stora investeringar och då linjerna är länkade till varandra i ett nätverk, där enstaka resande från små stationer fyller på till tätare sträckor.

I det gamla systemet med monopolet SJ sub-

ventionerade de lönsamma delarna de svagare linjerna, och staten sköt till det som fattades för att hålla ihop landet. Idag är det Rikstrafiken som ska ansvara för den långväga trafik som blir över när SJ fått de lönsamma sträckorna. De har i många fall prioriterat lågt pris för staten framför kvalitet för resenärerna.

Miljöförbundet Jordens Vänner och järnvägsfacket SEKO har protesterat mot att Rikstrafiken accepterat ett dumpat bud på nattågstrafiken till övre norrland vilket bland annat lett till indragning av en av tre förbindelser och att Connex kör med gamla slitna vagnar. Protesterna har gjort viss nytta. Rikstrafiken har nu inlett en renovering av vagnarna och Connex har förbättrat biljettbokningen och åter börjat ta upp passagerare i bland annat Örebro.

Nu går vi vidare med opinionsarbetet och lyfter blicken mot de verkliga makt-havarna; näringsdepartementet, regeringen, riksdagen och EU.

De borgerliga partierna vill fortsätta avregleringen och slakten på SJ. Regeringen agerar i EU för en järnvägsolitik som öppnar för stora internationella tågbolag att komma in och köra på lönsamma sträckor i Sverige utan att ta ansvar för svagare linjer.

Miljöpartiet vill splittra upp trafiken genom ökad makt åt regionerna, något som ytterligare kan försvara för den som vill resa en längre sträcka.

Miljöförbundet Jordens Vänner uppmanar nu våra politiker:

Släpp på de ideologiska skyggglapparna-erkänn att tågavregleringen misslyckats.

Se till att staten och kommunerna tillsammans skapar ett sammanhängande järnvägssystem i hela Sverige.

Gör det lätt att boka hela resan – och billigt att åka tåg. Sätt resenärerna i centrum!

LARS IGELAND



BILD: PER FRIBERG
De verkliga vinnarna efter avregleringarna är elleverantörerna, enligt en studie.

Vill du också göra något? Ställ en fråga till din politiker!

**Tag kontakt med politiker i din kommun, ditt lands-
ting eller med kandidater till riksdagen från ditt
län. Här är ett antal frågor som vi i MJV tycker är
intressanta att få svar på:**

Har ni planer på att sälja, utarrendera eller bolagisera kommunal verksamhet och i så fall vilken?

Är ni beredda att återföra bolagiserad eller privatiserad verksamhet i kommunal regi för bättre insyn och större hänsyn till miljö och rättvisa?

På vilket sätt kan det kommunala ägandet i ökad utsträckning gynna miljö och solidaritet?

Hur vill ni värna om och eventuellt utvidga allemansrätten, strandskyddet, tillgång för föreningar till torg och gallerior? Tätortsnära skogar och ekosystem?

Precisera gärna frågorna genom att nämna viktiga kommunalt finansierade verksamheter såsom vatten, skog, idrottsanläggningar, sjukhus, vårdcentraler, äldreboenden, avfallshantering, energiproduktion, bostäder, skolor, städning, skolmåltider, kollektivtrafik, kulturbyggnader och så vidare.

Tips: Ställ frågorna i ett öppet brev på debatt- eller insändarsida i din lokaltidning eller vid ett torgmöte som partierna ordnar. Ett annat sätt är att ta kontakt med MJV så kan vi tipsa dig om andra aktiva i din region. Kanske kan ni ordna en debatt eller ett torgmöte inför valet?



BILD: DAVID JONSTAD/ARBETAREN

Beställ mer information om privatiseringar från MJV

Stop privatisering- knapp. 10 kr
Är allting till salu? Gratis tidning.
Makten över maten – med nya mudimumsguiden. 55 kr
Boken "Saker jag inte förstår", av Lena Sundström. 139 kr
Privatization. Friends of the Earth, 20 kr
plus porto och exp.avgift. Rabatt för medlemmar!
031 - 12 18 08, info@mjv.se, www.mjv.se



Stop-privatisering knapp.

Länktips för dig som vill veta mer om privatisering
www.mjv.se
www.foei.org
www.foeeurope.org
www.velferdsstaten.no
www.gemensamvalfard.se
www.attac.se
www.seko.se
www.sits.biz

Miljöförbundet Jordens Vänner

Miljöförbundet Jordens Vänner är en partipolitiskt och religiöst obunden ideell förening som arbetar lokalt, nationellt och internationellt:

För en ekologiskt hållbar utveckling och en rättvis fördelning av jordens resurser.

Med aktioner och projekt för ett miljövänligt och jämlikt samhälle.

För att förändra den ekonomiska världsordningen till att bygga på solidaritet och

ekologisk hållbarhet. Miljöförbundet Jordens Vänner är den svenska grenen av Friends of the Earth International, världens största demokratiska miljöorganisation.

Du kan stödja vårt arbete genom att bli medlem, eller ge ett ekonomiskt stöd.

Att vara medlem kostar 240 kr per år för



vuxna och 120 kr per år för ungdomar under 26 år. Som medlem får du lära dig mer om vad du kan göra och hur du lär känna fler människor som vill förändra världen.

I medlemskapet ingår en prenumeration på Miljötidningen, samt möjligheten att själv arbeta aktivt i föreningen.

Du får också rabatt på böcker och skrifter som vi säljer.